

Marx i Amerika – Et Interview med professor Andrew Hartman

AF TOBIAS DIAS OG MAGNUS MØLLER ZIEGLER

SLAGMARK #77
SIDER: 133-147

Sidst i maj 2017 besøgte professor Andrew Hartman Aarhus Universitet. Formålet var at holde et oplæg med titlen “How Karl Marx Challenges the Liberal Tradition in American Intellectual History”. *Slagmark* benyttede lejligheden til at tale med Hartman om Marx’ intellektuelle receptionshistorie i USA, et emne Hartman for tiden arbejder med i forbindelse med bogen *Karl Marx in America*, der er planlagt til udgivelse på Chicago University Press i 2019.

I sin kommende bog påtager Hartman sig den besværlige opgave at samle brikkerne til billedet af en specifik amerikansk Marx, hvor vrangvendt og ufuldkomment et sådant billede end måtte være. For hvad karakteriserer egentlig den amerikanske Marx? Hvor amerikansk og hvor marxistisk er en sådan Marx? På hvilke måder har Marx tjent som katalysator og alter ego for radikal tænkning og praksis i USA? Er Marx andet og mere end bare det “onde geni” bag Sovjet-ideologien og antitesen til det liberale amerikanske projekt? Er hans tanker i virkeligheden intimt forbundet med USA’s egen historiske udvikling?

Uden at give indtrykket af at udtømme disse spørgsmål, forsøger Hartman i dette interview at skitsere konturerne af et bredt, historisk billede af receptionen af Marx og marxismen i USA, fra Marx’ egen tid og hans artikler til en newyorker-avis i 1850’erne og frem til vor egen samtids anvendelser af Marx i kølvandet på den økonomiske krise i 2008. Vi begyndte interviewet med at spørge ind til Hartmans motivationer for overhovedet at skrive bogen.

Slagmark: Hvorfor er du i gang med at skrive en bog om Marx i USA?

Andrew Hartman: Der er to grunde til, at jeg besluttede mig for at skrive bogen: en politisk og en personlig. Personligt blev jeg i 19-20-års alderen meget interesseret i Marx og marxisme. På mange måder kan man sige, at jeg var politisk radikal; jeg var interesseret i historie og filosofi og blev fanget af Marx, jeg meldte mig ind i marxistiske læsegrupper og læste marxistisk litteratur. Det er en interesse, jeg har bibeholdt, men efterhånden som jeg skrev min ph.d.-afhandling i amerikansk historie og sidenhen har skrevet bøger om andre emner, er interessen kørt ud på et sidespor. Men nu er jeg blevet fastansat som professor, og har besluttet mig for at skrive en bog om et emne, som jeg har en personlig lidenskab for. Det tager ca. fem år at skrive en sådan bog her, og jeg ville skrive én, som kunne fascinere mig og fastholde min interesse, og det har det sandelig gjort indtil videre.

Men jeg tror også, at der er en større social og politisk grund til, at jeg er gået i gang med denne bog. Udbredelsen af Marx i USA går i bølger, nogle gange er han virkelig *hot*, andre gange dølger han hen, og jeg tror, vi er inde i et af de *hotte* øjeblikke, hvor en masse mennesker tager fat i Marx igen. Man ser bogsalget øges, masser af mennesker læser *Kapitalen*, selv *Grundrisse* og andre værker, og en del af det har at gøre med reaktionen på det økonomiske sammenbrud i 2008. Siden da har vi set en opblomstring i venstreorienterede medier som f.eks. *Jacobin* ('kapitalismekritisk' og venstreorienteret amerikansk tidsskrift, *red.*), der har en relativt marxistisk orientering. Marx ligger så at sige i luften igen i USA – og måske også andre steder. Så jeg tror, at der er en stor interesse for det her, og hvad der måske ville være interessant for folk er, at det ikke er nyt: Der har været andre bølger af interesse for Marx i amerikansk historie siden 1860'erne. Forhåbentlig vil bogen af denne grund kunne være anvendelig og inspirerende for folk.

MARX' EGEN TID OG ANDEN HALVDEL AF 1800-TALLET

Slagmark: Lad os prøve at gå tilbage til 1850'erne og begynde Marx' receptionshistorie i USA med manden selv. Det er velkendt, at Marx skrev artikler for avisen *New-York Daily Tribune* som bladets Europa-korrespondent, og han korresponde-

rede endda også med præsident Lincoln. Hvordan modtog folk i USA Marx' idéer i hans egen levetid?

Hartman: Marx skrev igennem cirka fire år for en avis i New York, og i de år var det hans primære indtægtskilde, så han var i høj grad afhængig af dette arbejde. Han var, som I ved, en fattig mand, der boede i London. Han skrev først og fremmest om europæisk politik, og hans artikler blev vel modtaget. De mennesker i USA, der læste hans artikler, tænkte imidlertid ikke nødvendigvis på ham som en eller anden stor revolutionær filosof, men mere som en vidende reporter med hensyn til europæiske forhold og politik. Men da så den amerikanske borgerkrig brød ud i 1861 – og faktisk også allerede i 1860 med krisen i forbindelse med valget af Lincoln – blev han fyret fra sin stilling, fordi avisen ikke havde særligt mange penge, og man var nødt til at dedikere alle ressourcer til at rapportere om den hjemlige politiske krise. Det var på det tidspunkt, han fik en stilling som skribent for den østrigske avis *Die Press*, og først da begyndte han at skrive om borgerkrigen for et europæisk publikum, specielt for et radikalt venstreorienteret europæisk publikum. Jeg vil mene, at Marx i sine artikler om borgerkrigen, som i øvrigt er fremragende læsestof, var ekstremt intelligent i sin behandling af den amerikanske borgerkrig og særdeles velinformeret omkring amerikansk politik. Meget af det havde at gøre med hans samtaler med Engels, som var meget fascineret af krigen, især de militære aspekter af den. Men det handlede også om, at Marx havde haft mangeårige korrespondancer med nogle tyske 48'ere – hans kammerater, som var emigreret til USA efter revolutionerne i 1848. Der er to ting, jeg vil argumentere for, er vigtige i forhold til de her artikler om borgerkrigen.

Det første punkt vedrører det forhold, at de hjalp med at overbevise et europæisk publikum af radikale om, at Unionen var værd at støtte. Mange af de radikale i Europa havde indtil da enten ikke haft en interesse i spørgsmålet, eller også havde de abonneret på en eller anden form for selvbestemmelses politik, en idé om national selvbestemmelse delvist funderet i de irske kampe. De var ikke tilhængere af Unionen, nogle gange argumenterede de endda til fordel for Konføderationens ret til selvbestemmelse. Marx overbeviste dem om, at borgerkrigen først og fremmest handlede om slaveriet, og at det således var et moralsk imperativ ikke at støtte Konføderationen. Men han overbeviste dem også om, at en sejr for Unionen ville være godt for arbejderklassens kamp, fordi det ville destruere slaveriet, og at arbej-

derklassen i både Europa og USA således ikke længere ville skulle konkurrere mod slavearbejde, og derfor ville være bedre i stand til at organisere arbejderne til klassebevidsthed. Han var altså enormt overbevisende overfor et europæisk publikum.

Det andet argument, jeg argumenterer for – og det er jeg ikke den første til at gøre – er, at Marx' nære opmærksomhed på borgerkrigen og den revolutionære klassekamp og kapitalismens politik bidrog til at forme hans idéer til *Kapitalen*.

Så det er i virkeligheden der, historien starter; med hans artikler om borgerkrigen som formgivende for hans idéer mere generelt. Hans artikler om borgerkrigen havde ikke et amerikansk publikum, det var et europæisk, men de formede hans tanker om kapitalismen. Og senere, efterhånden som vi kommer ind i det 20. århundrede, fik hans artikler om borgerkrigen også en ekstremt stor indflydelse på, hvordan amerikanske historikere tænkte om borgerkrigen. Kort sagt fandtes der ikke en sådan indflydelse i USA i samtiden, men den kom senere.

Slagmark: Kan du gå lidt mere ind i, hvordan denne oplevelse af borgerkrigen havde indflydelse på *Kapitalen*?

Hartman: Klart, det er også et problem, som jeg arbejder på og forsøger at udrede. Et af Marx' langvarige argumenter omkring kapitalismen er, at den på én gang er progressiv og forfærdelig. Den er bedre end feudalismen, fordi den er revolutionær og udløser energier og kræfter, der er progressive, og som vil føre til noget bedre, og den ødelægger de traditionelle feudale bånd, der har holdt folk i fangenskab i årtusinder. Men på den anden side er den forfærdelig, fordi den forarmer folk som et proletariat. En af de ting, han lagde mærke til ved den amerikanske borgerkrig var, at Unionen ikke alene var kommet frem til en anden politik på grund af en anderledes holdning til slaveriet, men at de også kom frem til denne anden politik takket være en anderledes holdning til spørgsmålet om arbejde (eng. *labor, red.*), frit arbejde versus slavearbejde, og hvordan systemet baseret på frit arbejde, som var grundlaget for Unionens politiske økonomi, var i direkte konflikt med slavearbejdersystemet, som var mere traditionelt og feudalt. Og disse progressive energier, som blev udløst af Unionen, var en god ting, en revolutionær ting, og han havde håbet, at det i sidste ende ville lede til en slags arbejderklassebevidsthed, der ville række på tværs af de her feudale eller traditionelle bånd. Han havde allerede arbejdet med de her idéer, men de blev konkretiseret af hans nærstudier af den ameri-

kanske borgerkrig. Der er mange forskere i USA, der har været uenige i en sådan analyse, men jeg tror, det hjalp med at forme hans idéer.

Slagmark: I forlængelse af denne diskussion af *Kapitalen*: I 1887 udkom den første engelske oversættelse af *Kapitalen* i Storbritannien. I hvor vid udstrækning læste folk i USA bogen, og hvordan reagerede de på den? Og mere generelt, hvis vi ser på virkningshistorien siden: I hvilken udstrækning beror receptionen af Marx i USA på Marx' egne skrifter, og i hvor høj grad på andre marxistiske intellektuelle?

Hartman: Receptionen af Marx var langsom til at begynde med. Interessant nok var han en velkendt person i den radikale arbejderbevægelse. Ved hans død i 1883 blev der afholdt en mindehøjtidelighed i Cooper Union, og den her enorme sal i New York var så tæt pakket, at flere tusinde ikke kunne komme ind. Det var både tyske og andre immigranter, men også "indfødte" amerikanere, som fyldte salen op. Og jeg mener, at det her er knudepunktet for den spirende radikale arbejderbevægelse, der begyndte at tage form i guldalderen ("the Gilded Age", periodebetegnelse for ca. 1870-1900 i amerikansk økonomi og samfundsudvikling, *red.*). De så Marx som en af nøglefigurerne, og der blev holdt taler, hvor han blandt andet blev sammenlignet med John Brown, den berømte abolitionist. På det her tidspunkt var han blevet en velkendt person, folk havde en fornemmelse af hans idéer, måske gennem *Det kommunistiske manifest*, men som regel blot som et navn, der blev associeret med arbejderrevolution. Men I har ret, da *Kapitalen* senere blev oversat (i en amerikansk udgave, *red.*), var bevidstheden om, at den blev oversat for et amerikansk publikum vigtig for det socialistiske forlag, som fik den oversat, Charles H. Kerr Publishing Company, som lå i Chicago. De vidste, at den ville sælge godt, og de vidste, at den ville blive ekstremt vigtig for guldalderens arbejderbevægelse, så de hyrede en mand til oversættelsen ved navn Ernest Untermann, som var en tysk socialist, der på det tidspunkt var ved at opbygge en vigtig socialistisk kultur i Milwaukee. Han var faktisk en fremragende teoretiker og forfatter i sin egen ret, så han er måske i virkeligheden den første vigtige teoretiker i forhold til at fortolke Marx for et amerikansk publikum. Han skrev en bog i 1907, der hed *Marxist Economics*, som i mange radikale intellektuelle kredse i de militante fagforeninger var den første fortolkning af Marx i en amerikansk kontekst. Han lagde i bogen mange kræfter i at føre analogier til amerikansk po-

litisk historie og amerikanske politiske figurer såsom Abraham Lincoln og den daværende præsident, Teddy Roosevelt.

Så det er i virkeligheden først i begyndelsen af det 20. århundrede, at folk begynder at tænke på receptionen af *Kapitalen* og begynder at læse den. Charles H. Kerr Company eksisterer stadig, og de har altid haft en læseliste med socialistiske klassikere, som har været populær, og *Kapitalen* er deres bestseller.

DET TIDLIGE 20. ÅRHUNDREDE

Slagmark: Når vi så småt bevæger os ind i begyndelsen af det 20. århundrede, nærmer vi os også en anden vigtig begivenhed, der har jubilæum i 2017, nemlig Oktoberrevolutionen. Den må have markeret et vigtigt vendepunkt i receptionen af Marx i USA. Hvordan ændrede den, måden hvorpå man forholdte sig til Marx og marxismen?

Hartman: Det er først med Den Russiske Revolution, at Marx for alvor bliver et kendt navn i USA, af grunde der sådan set er forståelige nok, nemlig The Socialist Party, med Eugene V. Debs som leder og femdobbeltpræsidentkandidat, der på det tidspunkt har vokset sig til at være en ret stor bevægelse på venstrefløjen.

Debs er en vigtig figur, fordi han var en af arbejderklassens helte, som havde ledt forskellige strejker. Han tilbragte en del tid i fængsel efter Homestead-strejken i 1892, og han var i fængsel igen efter endnu en strejke, i 1906, i omkring fire måneder. Det var her, han med hjælp fra en socialist fra Milwaukee ved navn Victor Berger, der besøgte ham i fængslet, første gang fik fat i og læste *Kapitalen*. Fra da af annoncerede han, at han var marxist, og at det var den vigtigste bog, han havde læst i sit liv. Så fra det tidspunkt var lederen af det socialistiske parti selverklæret marxist; i 1912 fik han millioner af stemmer, og selv i 1920, hvor han ellers var blevet sat i fængsel for at tale imod amerikansk deltagelse i Første Verdenskrig, fik han mere end en million stemmer.

På den måde var Marx takket være Eugene Debs og The Socialist Party blevet klar til et bredere publikum, og Den Russiske Revolution cementerede idéen om muligheden af en kommunistisk revolution for amerikanske radikale og for socialistpartiet. Så fra den tid begyndte folk virkelig at læse Marx. De radikale bevægelser begyndte at vokse sig større, men også at splintres, og så får man så forskellige personer i 1920'erne og især i 30'erne, som fortolkede Marx for et større publikum,

og det er på det tidspunkt, at Lev Trotskij bliver afsindigt vigtig for de amerikanske radikale, der ikke var med i Kommunistpartiet.

Slagmark: En almindelig kritik af udbredelsen af Marx i Europa er, at den i en eller anden grad blev forvrænget af Engels. Men ud fra hvad du siger, lyder det som om, at det ikke var et problem i USA, fx i forhold til Debs, der læste *Kapitalen* og sagde, at det var, hvad der gjorde ham til marxist. Sammenlign for eksempel det med en som Karl Kautsky i Tyskland, som et sted siger, at Engels' *Anti-Dühring* var vigtigere for ham end *Kapitalen*. Blev Engels læst mindre end Marx i USA?

Hartman: Engels er mindre vigtig i USA. Der er dog særligt ét punkt, hvor Engels måske er vigtig – så at sige ad bagvejen. En af de ting, som Engels skrev om efter Marx' død – i alle de skrifter, hvor Engels forsøgte at forklare marxismen til et bredere publikum – var begrebet om dialektisk materialisme, som blev den officielle sovjetiske teori efter revolutionen, især i 1920'erne, og ligeledes Trotskij's primære teori. Og jeg kan ikke overdrive, hvor vigtig Trotskij var for de amerikanske radikale i 1930'erne – i hvert fald for dem, som ikke var med i Kommunistpartiet. Der var så mange vigtige og indflydelsesrige amerikanske radikale, der udsprang af de forskellige trotskistiske partier i 1930'erne – og de blev i øvrigt ofte konservative sidenhen – og ofte beroede hele deres forståelse af den marxistiske teori på den dialektiske materialisme, som ellers ikke var noget, Marx nogensinde havde skrevet noget om, men som var en læsning, Engels havde lavet, og som bl.a. Trotskij tog til helt ekstreme konklusioner i forsøget på at forklare uundgåeligheden af en socialistisk revolution som en del af en eller anden dialektisk proces.

Slagmark: Trotskij var altså vigtig, men hvad med andre indflydelsesrige intellektuelle fra mellemkrigstiden, eller intellektuelle som i hvert fald var indflydelsesrige i Europa i 1920'erne og 30'erne, som for eksempel György Lukács, Karl Korsch eller Antonio Gramsci for nu at nævne et par stykker? Hvordan gav disse tænkeres approprering af arven fra Marx og deres udvidelse af det marxistiske projekt genlyd i USA?

Hartman: Lige nu er det lette svar nok, at jeg ikke er sikker. På baggrund af min foreløbige forskning tror jeg, at mange af de debatter ikke nødvendigvis fandt sted i USA, fordi der var en helt separat amerikansk reception af Marx.

Et godt eksempel herpå er Sidney Hook, som skrev en utroligt vigtig bog i 1933 (*Towards the Understanding of Karl Marx: A Revolutionary Interpretation, red.*), som nærmest alle, der betragtede sig selv som marxistiske intellektuelle, læste og reflekterede over. Hook forsøgte at forene marxisme med amerikansk pragmatisme, så han forsøgte virkelig at fortolke Marx og teoretisere en Marx, der kunne give mening i forhold til en amerikansk intellektuel tradition. Så jeg tror, at rammerne for debatten var anderledes i 1930'erne, bortset altså fra når det kom til Trotskij, fordi han havde sådan en overjordisk indflydelse på de forskellige trotskistiske grupperinger i USA. Til trods for at mange intellektuelle blev tiltrukket af Trotskij og de her bevægelser, fordi de synes at være mere intellektuelle end Kommunistpartiet og syntes at have mere intellektuel frihed, end de ville have haft i det Kommunistiske Parti, hvor de ville skulle have underlagt sig Stalin og Sovjet eller i det mindste den amerikanske partiledelse, synes deres indflydelse i samtiden imidlertid ikke ret stor. Først under den kolde krig blev mange af de her mennesker i de trotskistiske partier enormt indflydelsesrige. De blev de primære kilder til den måde, som mange amerikanere under den kolde krig anskuede sovjetisk og marxistisk tænkning, hvilket i retrospekt synes at være helt afgørende. Sidney Hook er en af dem, men James Burnham er for eksempel også en vigtig figur.

EFTER ANDEN VERDENSKRIG

Slagmark: Det fører os videre ind i det 20. århundrede og tiden omkring Anden Verdenskrig. Der skete selvfølgelig noget afgørende omkring det her tidspunkt, hvor den antikommunistiske politik i USA eskalerede og blev dybt institutionaliseret. Som det er blevet fortalt mange gange før, betød den institutionelle implementering af McCarthyismen imidlertid ikke, at enhver marxistisk impuls slet og ret forsvandt. Det skyldtes ikke mindst, at vigtige figurer som Theodor Adorno, Max Horkheimer og Herbert Marcuse gik i eksil i Amerika i denne periode. Hvordan var den amerikanske modtagelse af disse intellektuelle? Måske du kan trække nogle linjer mellem den sovjetiske og 'vestlige' marxistiske reception i USA i efterkrigstiden?

Hartman: Som et resultat af den kolde krig blev receptionen af Marx i USA i mindre og mindre grad afhængig af Sovjet, som var blevet bandlyst. I store dele af USA blev Marx set som et eller andet ondt geni, man associerede med Sovjetunionen.

Både på venstrefløjen og hos liberale blev Kommunistpartiet tabu. Det gjaldt selv for de intellektuelle, som havde haft en tæt forbindelse til Kommunistpartiet, og som måske havde været sympatisører i løbet af 1930'erne.

Grundene hertil var dels politiske og institutionelle; med *the Red Scare* mistede kommunisterne deres arbejde. Men andre gange ændrede folk faktisk bevidst holdning, fordi de mente, at der var gode grunde til ikke at bryde sig om Sovjetunionen, selv hvis man så bort fra USA's rolle i den kolde krig. Jeg tror, at det er i den forbindelse, at andre former for marxisme begyndte at åbne sig op for amerikanerne. Eksempelvis W.E.B. Du Bois eller C.L.R. James' Black Marxism, som jeg vil mene stadig påvirker og former amerikanske intellektuelle helt op til i dag. De blev ekstremt populære i løbet af 60'erne og 70'erne, og det havde selvfølgelig meget at gøre med den linse, som Frankfurterskolen udgjorde.

Hvad der er interessant ved Adorno i 1940'erne og 50'erne er, at de, der egentlig var mest påvirkede af ham, var koldkrigs-liberale som for eksempel Richard Hofstadter. Men de var mest interesserede i hans idé om den totalitære personlighed, og hvad der gav form til nazismen. De så sig omkring i USA i 1950'erne, med McCarthyismen og så videre, og syntes, at de så nogle lignende mønstre. På det tidspunkt var Adorno altså ikke specielt indflydelsesrig i USA, men i løbet af 1960'erne blev Herbert Marcuse en af faderfigurerne til det såkaldte New Left, og så fik du en hel generation af mennesker, der begyndte at læse Frankfurterskolen; Walter Benjamin, Erich Fromm, Adorno og Horkheimer, hele banden. Så 1960'ernes New Left-marxisme står altså i stor gæld til Frankfurterskolen, men i dens udformning var det en særlig form for amerikansk 'vestlig' marxisme, der egentlig ikke lignede Frankfurterskolen, men derimod eftersøgte nogle unikke amerikanske traditioner at forbinde marxismen med. For eksempel læste den berømte revisionistiske diplomathistoriker William Appleman Williams Marx og skrev nogle temmeligt underlige amerikanske 'oversættelser' af Marx, ikke oversættelser i bogstavelig forstand, men han forsøgte at få Marx til at give mening i 1960'erne på en måde, der fik det til at se ud som om, Marx nærmest var en samtidig amerikansk teoretiker. Hos intellektuelle i 1960'erne udmøntede det sig omkring idéen om fremmedgørelse, som de mente, var det vigtigste problem. Og fordi de derfor primært læste den tidlige Marx og tænkte meget over, hvordan mennesker kan komme til at føle sig forbundne med hinanden i det, man efterhånden begyndte at kalde for kapitalismen, tænkte de også på Marx nærmest som en kommunitarist.

Slagmark: I forhold til den indflydelse, som Frankfurterskolen havde i 1960'erne og 70'erne, i hvor høj grad kan man da tale om, at det var Marx, der havde indflydelse gennem nogle surrogater, og i hvor høj grad var det disse tænkeres egne idéer, der havde en indflydelse uafhængigt af Marx?

Hartman: Det er svært at sige; jeg tror, det var lidt af begge dele. Der var elementer af Frankfurterskolen, som gav virkelig god mening for et amerikansk publikum, og elementer som ikke gjorde. Marcuse havde i hvert fald en kæmpe reception, hvilket jeg tror er en af grundene til, at han også blev i USA og blev sådan en slags akademisk rockstjerne. Adorno derimod var mindre betaget af USA, men det var egentligt gensidigt; det var virkelig svært for et amerikansk publikum at få hold på ham. Så jeg tror, det kom an på personen og tænkemåden. Fordi Marcuse var så interesseret i at forene Freud og Marx, blev han meget indflydelsesrig i USA, for vi har altid været betagede af freudiansk tænkning!

Slagmark: 1960'erne og 1970'erne var en periode, hvor politikken flød ud i gaderne og blev en del af dagsordenen. Det er især tilfældet med Black Marxism, som du også selv har nævnt, der forsøgte at forene borgerrettighedsbevægelsen med Marx og marxismen. I hvilken udstrækning var der et samarbejde eller en udbredelse af Marx mellem det intellektuelle miljø på universiteterne og de konkrete politiske aktiviteter og kampe? Anvendte de Marx på forskellige måder, eller inspirerede de hinanden?

Hartman: Da den intellektuelle New Left-bevægelse opstod i starten af 1960'erne, var der tale om mennesker, der var dybt belæste i Marx' skrifter, og som tænkte over Marx på nye og interessante måder. Det, som de forsøgte at forklare, var, hvorfor kapitalismen ikke havde nået sin modsætning. Det var på det tidspunkt, man teoretiserede over noget, man kaldte "corporate capitalism". Fordi det så ud som om, at kapitalismen havde stabiliseret sig selv, og at selv den amerikanske arbejderklasse virkelig elskede kapitalismen, var det nødvendigt at genlæse Marx ved både at kritisere og gentænke ham. Jeg tror, at idéen om "corporate capitalism" hjalp med at forme en hel generation af aktivister, som pegede på staten og virksomheden ("the corporation", *red.*) som det her tvillingeonde, og hvordan dette manifesterede sig selv i militæret. Det er i hvert fald antikrigsbevægelsens politik i forhold til

Vietnam. Så det er en reception af Marx med flere lag. De fleste af aktivisterne på gaden, især i 1960'erne, havde formentlig ikke læst Marx ud over *Manifestet*. Det er mere sandsynligt, at de havde læst Mao eller Franz Fanon, især dem, der gerne ville forene en marxistisk kritik af kapitalisme med en identitetspolitisk befrielseskamp, uanset om det så var Black Power eller kvindekamp. 1960'erne og 70'ernes Marx var altså mange lag væk fra den faktiske gadeaktivisme, men på samme tid, efterhånden som de her bevægelser dør, og efterhånden som det begynder at gå op for dem, at der ikke lige er en revolution i sigte, begynder mange af de her folk fra venstrefløjen også at blive institutionaliseret i akademia og hér at tage Marx seriøst. Det er på det tidspunkt, i slutningen af 1970'erne og starten af 80'erne, at Marx bliver en vigtig del af pensum i amerikansk akademia og i virkeligheden har været det siden. Så det er et restprodukt af bevægelsen – og af dens manglende evne til at gennemføre, hvad den havde sat sig for, hvilket var en eller anden form for socialistisk revolution.

Slagmark: Med fare for at åbne op for en endnu større diskussion med hensyn til udformningen af det marxistiske projekt i USA, så har du jo også beskæftiget dig indgående med den liberale tradition i USA og Marx og marxismen som intellektuel kontrast og antagonisme til denne tradition. Du abonnerer tilsyneladende på en idé om en særlig amerikansk marxisme, hvor multifacetteret den så end er, men hvilken betydning har både konkurrencen fra og konfrontationen med den amerikanske liberalisme konkret haft for udformningen af en sådan amerikansk marxisme i efterkrigstiden?

Hartman: I 1950'erne var den dominerende intellektuelle retning i USA liberalismen. Mange af de liberale intellektuelle i 1950'erne teoretiserede imidlertid over en idé om, at det egentlig altid havde været den dominerende strømning i amerikansk politisk og intellektuel historie, men at folk bare ikke havde sagt det direkte før nu. Men det var uklart, hvorvidt denne idé skulle forstås deskriptivt, som i "ja, det er, hvad der skete", eller hvorvidt det var præskriptivt, som i "det her vil være bedst fremadrettet". Og jeg tror, at begge elementer har gjort sig gældende; jeg tror, at den liberale tradition rent faktisk har været ekstremt magtfuld i en amerikansk kontekst, sikkert også mere end i andre nationale kontekster, men at intellektuelle i 1950'erne samtidig var lidt usikre på denne idé i en global kontekst med kommunismen på fremmarch og i skyggen af fascismens opkomst i 1930'erne og 1940'erne.

Så de forsøgte at artikulere og udarbejde en tradition i USA, der var levende og endda revolutionær. Man havde for eksempel sådan en som Walt Rostow, der skrev bogen *The Stages of Economic Growth*, som havde undertitlen *A Non-Communist Manifesto*. I denne bog situerer han en teori om historisk progression i en amerikansk kontekst, der er levende og progressiv, god for menneskeheden, en progression, der fører et sted hen. Der er næsten tale om en teleologi på samme måde, som marxismen angiveligt førte et godt sted hen. Og det er derfor, man på samme tid ser CIA finansiere forskellige meget venstreorienterede liberale projekter i Europa, for eksempel i forhold til kunst. Der var en eller anden følelse blandt liberale om, at man var nødt til at projicere sig selv som de sande arvtagere til revolutionen og især til Oplysningstiden. Og jeg tror, at en af de primære grunde til dette er, at der var en idé om, at man blev nødt til at imødegå marxismen, som havde sådan et stærkt greb om det 20. århundrede. Al den revolutionære energi var blevet lagt ned i den marxistiske idé, så de amerikanske liberale konceptualiserede helt sikkert deres tænkning som en modspiller til marxismen. Men det, der egentlig er interessant ved det her, er – og det ser man hele vejen igennem receptionen af Marx i USA, men især efter 1950'erne og særligt i 1960'erne – at man kan se, at fordi amerikanske marxister erklærede sig enige i, at liberalismen rent faktisk *var* og *er* dominerende i den amerikanske politiske tradition, så udformede forsøget på at artikulere en særlig amerikansk marxisme sig i høj grad som et svar på den dominerende liberalisme. Og i denne udformning var Marx den vigtigste figur, og hans tekster blev den vigtigste kilde til at tænke uden for den liberale tradition.

Slagmark: Apropos denne særligt amerikanske måde at anvende Marx, og hvorvidt der måske er en specifik “amerikansk Marx”: Er det overhovedet muligt at adskille anvendelsen af Marx eller marxistisk tænkning generelt i USA fra en kritik af USA, en kritik af en særlig amerikansk kapitalisme?

Hartman: I 99 procent af tilfældene, i de forskellige sammenhænge hvor Marx nævnes, er implikationen en kritik af USA. Jeg vil faktisk gå så vidt som til at sige, at grunden til, at Marx fortsat bliver modtaget i USA, at han bliver læst i USA, og at han fortsætter med at være, hvad jeg kalder et vigtigt “alter ego” i den amerikanske politiske kultur, er præcis dette. Hvis man vil være kritisk over for USA er Marx en rig kilde at vende sig mod. Men der har også været virkelig vigtige teoretikere såsom

Marshall Berman, som skrev en bog, der hedder *All That is Solid Melts Into Air*, i hvilken han argumenterer for, at Marx er en eller anden modernitetsteoretiker, og at amerikansk kultur er så moderne, som det kan blive, hvorfor de to kan læses særligt godt sammen. Berman var marxist, så han var naturligvis kritisk over for kapitalismen og amerikansk kapitalisme, men han ser ikke nødvendigvis marxismen og den amerikanske kapitalisme som modsætninger. Jeg prøver generelt at overveje, hvor jeg står i forhold til det spørgsmål, og det er virkelig svært at tænke sig en amerikansk identitet, som kunne omfavne eller inkorporere Marx, men netop dét, tror jeg, er en af grundene til, at han er så vigtig: Han sætter grænserne for, hvad det vil sige at være amerikaner. Siden Marx begyndte at blive modtaget i USA har der været intellektuelle, som har forsøgt at argumentere for en amerikansk Marx, men jeg mener, at det er et ret svært standpunkt.

MARX EFTER 2008

Slagmark: Dét kunne måske være en anledning til at tale en smule om vor egen samtids anvendelser af Marx. Du nævnte selv i begyndelsen det økonomiske sammenbrud i 2008 som noget, der har givet anledning til en fornyet interesse i Marx i USA, og mange intellektuelle diskussioner i kølvandet på 2008 synes at have haft som fælles udgangspunkt, at Marx' kritik nærmest af sig selv har vist sin teoretiske potens. Hvordan ser du på en sådan fortælling i forhold til USA? Hvor marxistisk har kritikken af kapitalismen siden 2008 rent faktisk været i USA? Og hvordan ligner eller adskiller disse former for kritik, som vi har set i for eksempel Occupy-bevægelsen, sig fra tidligere marxistiske tilgange i USA?

Hartman: Der har været så meget kritik af kapitalismen siden 2008, fordi kapitalismen har fejlet, præcis som den var designet til at gøre, og noget af denne kritik har været marxistisk, andet har ikke. Nu har vi så nået et punkt, hvor selv nogle af de mest liberale økonomiske kommentatorer, såsom Paul Krugman, der skriver i *New York Times*, har sagt, at "Marx havde ret, vi er alle marxister nu". Men det er en stærk overdrivelse. Lad os hellere nøjes med at sige, at Marx' kritik af kapitalismen på grund af 2008 er tættere på mainstream nu, end den måske har været siden 1930'erne. Den er selvfølgelig ikke på nogen faktisk måde mainstream, *New York Times* eller *Wall Street Journal* laver ikke lange marxistiske analyser af kapitalismen,

men den ligger i luften. Der er tidsskrifter online, sådan nogle som *Jacobin* eller *N+I*, som, jeg vil sige, forsøger at udarbejde en popularisering af Marx i en samtidig kontekst. Og de er meget læste! Mange mennesker læser de her ting online. Det er også min fornemmelse, at folk mere og mere vender tilbage til den originale Marx, mere end de for eksempel gjorde i 1960'erne, fordi 1960'ernes intellektuelle havde en opfattelse af, at kapitalismen havde løst alle sine interne modsætninger, så det gjaldt om at gentænke kapitalismen i forhold til staten, i forhold til liberalismen. Men hvis 2008 har bevist noget som helst, så er det, at disse modsætninger er kommet frem igen, så folk vender sig mod den originale Marx og går ikke gennem mellemmand som Trotskij eller Frankfurterskolen. Folk vender sig mod den originale Marx, fordi den originale Marx' kritik af kapitalismen synes at give mere mening nu, end den i virkeligheden har gjort siden 1930'erne. Så altså et komplekst svar på et komplekst spørgsmål. På den ene side tror jeg, at der er sådan en generel fornemmelse af, at der måske er noget at hente i Marx' kritik, og på den anden side er der folk, der sidder i mere eller mindre venstreorienterede kredse og faktisk læser Marx meget seriøst, og som forsøger at få verden til at give mening ved hjælp af de oprindelige tekster. Hvad der kommer ud af det er svært at sige, men det er jo derfor, vi har historisk-skrivningen. Om 20 eller 30 år vil vi sikkert finde ud af, at "aha, amerikanere i 2017 læste Marx gennem denne eller hin linse", men lige nu er det svært at sige.

Slagmark: I et europæisk perspektiv er interessen for Marx ofte faldet sammen med kapitalistiske kriser, som nu igen i 2008. Det var tilfældet både i 1920'erne og 30'erne og igen i 1970'erne. Hvis vi kaster et blik tilbage på hele den amerikanske Marx-reception, gør det sig så også gældende her? I hvor høj grad har receptionen af Marx generelt været forbundet til kapitalismens kriser?

Hartman: Hovedsageligt. Den originale fremkomst af Marx-receptionen i slutningen af det 19. og starten af det 20. århundrede er forbundet med krisen i 1893 og guldalderen generelt, krisen for det, der blev kaldt "the labor question", og siden igen i 1930'erne. Men jeg vil også sige, at Marx-receptionen har været tæt forbundet med den politiske mobilisering på venstrefløjen. Så er spørgsmålet jo selvfølgelig, om den også sker som respons på kriserne, og ja, det tror jeg. Højdepunkterne i Marx-receptionen på den amerikanske venstrefløj er 1890'erne eller det tidlige 1900, 1930'erne og så måske nu. Her står 1960'erne sådan lidt underligt udenfor,

for der var mange, der læste Marx, og der var et radikalt moment i amerikansk historie, men der var ingen kapitalistisk krise i USA i 60'erne, og jeg tror måske, at det var derfor, læsningen af Marx også blev så mærkelig i perioden, og hvorfor Frankfurterskolen er så vigtig, for de skrev meget mere om sådan en bureaukratisk og totalitær kultur, hvorfor diskussionen på denne tid mindre handlede om de faktiske kriser i kapitalismen. Da vi så fik en krise i 70'erne, blev der imidlertid ikke læst særligt meget Marx, og det er en gåde, jeg stadig mangler at løse.